

ANDIJON SHAHAR BYUDJETI XARAJATLARINI MOLIYALASHTIRISH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

*Ilmiy rahbar: i.f.f.n., dotsent
Sotvoldiyev Alisher,
Rahmatullayev Fayzullo
Andijon davlat texnika instituti
“Moliya va moliyaviy texnologiyalar”
yo‘nalishi 4-kurs talabasi*

Annotatsiya. Mazkur maqolada Andijon shahar byudjeti xarajatlarini moliyalashtirish jarayonlarini raqamlashtirishning bugungi holati va istiqbollari tahlil qilingan. Mahalliy byudjet mablag‘larini boshqarishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari, elektron byudjet tizimlarining samaradorlikka ta’siri hamda moliyaviy resurslardan foydalanish ustidan nazoratni kuchaytirish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, byudjet xarajatlarini moliyalashtirish jarayonlarida uchrayotgan ayrim muammolar va ularni bartaraf etishning zamonaviy yechimlari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: mahalliy byudjet, byudjet xarajatlari, moliyalashtirish, raqamlashtirish, elektron byudjet, moliyaviy nazorat, byudjet samaradorligi.

Kirish. Andijon shahar byudjeti xarajatlarini moliyalashtirish jarayonlarini raqamlashtirish bugungi kunda mahalliy moliyani boshqarish tizimini takomillashtirishning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini modernizatsiya qilish, byudjet mablag‘laridan foydalanishning shaffofligini oshirish hamda moliyaviy nazorat mexanizmlarini kuchaytirish maqsadida keng ko‘lamli raqamlashtirish islohotlari amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar Andijon shahri mahalliy byudjeti xarajatlarini rejalashtirish, moliyalashtirish va nazorat qilish jarayonlarida ham o‘z aksini topmoqda.

Mamlakatimizda davlat moliyasini boshqarishning zamonaviy axborot tizimlarini joriy etish “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida amalga oshirilmoqda [1]. Mazkur strategiya asosida davlat organlari faoliyatini raqamlashtirish, elektron hukumat xizmatlarini kengaytirish va davlat mablag‘larining harakatini real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyatlarini yaratishga alohida e’tibor qaratilgan. Shu jarayonda Moliya vazirligi hamda Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan “Ochiq byudjet” va g‘aznachilikning avtomatlashtirilgan axborot tizimi amaliyotga keng joriy etildi. Ushbu tizimlar mahalliy byudjet mablag‘larini boshqarish samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Andijon shahar byudjeti xarajatlarini moliyalashtirish jarayonlarida g'aznachilik tizimi muhim o'rin tutadi. Hozirgi kunda byudjet tashkilotlari tomonidan moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatdan o'tkazish, to'lov topshiriqnomalarini yuborish va mablag'larni o'tkazish jarayonlarining katta qismi elektron shaklda amalga oshirilmoqda. Bu esa qog'oz hujjatlar aylanishini qisqartirish, inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytirish va moliyalashtirish jarayonlarini tezlashtirish imkonini bermoqda. Elektron hujjat aylanishi orqali xarajatlar ijrosi ustidan nazorat darajasi ham sezilarli ravishda oshgan.

Mahalliy byudjet xarajatlarini raqamlashtirishning eng muhim yo'nalishlaridan biri "Ochiq byudjet" tizimi hisoblanadi [2]. Mazkur platforma orqali fuqarolar mahalliy byudjet mablag'larining bir qismini qaysi loyihalarga yo'naltirish bo'yicha bevosita ovoz berish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Natijada byudjet mablag'larining taqsimlanishida jamoatchilik ishtiroki kuchaydi, shaffoflik darajasi oshdi va fuqarolarning mahalliy boshqaruv organlariga bo'lgan ishonchi mustahkamlandi. 2025-yilda ham "Ochiq byudjet" mavsumlari davom ettirilib, tuman va shahar byudjetlaridan aholi tashabbuslarini moliyalashtirish uchun alohida mablag'lar ajratilishi belgilangan.

Andijon shahrida ham ushbu tizim orqali ko'plab infratuzilma loyihalari, jumladan ichki yo'llarni ta'mirlash, ichimlik suvi tarmoqlarini yaxshilash, maktab va bog'chalarni ta'mirlash hamda hududlarni obodonlashtirish ishlari moliyalashtirilmoqda. Bunda fuqarolarning takliflari elektron platforma orqali qabul qilinib, ovoz berish natijalariga ko'ra eng dolzarb loyihalar tanlab olinadi. Ushbu mexanizm byudjet mablag'larini aholining real ehtiyojlariga mos ravishda yo'naltirish imkoniyatini yaratmoqda.

Bugungi kunda Andijon shahar byudjeti xarajatlarini moliyalashtirish jarayonlarida ma'lumotlar bazalarining integratsiyalashuvi ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Soliq organlari, g'aznachilik bo'linmalari, mahalliy hokimliklar va byudjet tashkilotlari o'rtasida elektron ma'lumot almashinuvi yo'lga qo'yilgan. Bu esa mablag'larning harakatini kuzatish, xarajatlar ijrosini tezkor tahlil qilish hamda byudjet intizomini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Raqamli tizimlar yordamida byudjet tashkilotlari faoliyatiga oid moliyaviy hisobotlarni shakllantirish va yuqori tashkilotlarga taqdim etish jarayoni ham ancha soddalashgan. Shu bilan birga, mavjud tizimda ayrim muammolar ham saqlanib qolmoqda. Jumladan, ayrim byudjet tashkilotlarida axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarining yetarli emasligi, texnik infratuzilmaning bir xil darajada rivojlanmaganligi hamda ma'lumotlar bazalarining to'liq integratsiyalashmaganligi raqamlashtirish samaradorligini pasaytiruvchi omillar hisoblanadi. Ba'zi hollarda internet tarmog'idagi uzilishlar yoki dasturiy ta'minotdagi texnik nosozliklar moliyalashtirish jarayonlarining vaqtinchalik kechikishiga sabab bo'lmoqda.

Kelgusida ushbu muammolarni bartaraf etish maqsadida O'zbekistonda "Raqamli g'aznachilik" platformasini ishga tushirish rejalashtirilgan [3]. Mazkur tizim byudjet mablag'larini avtomatlashtirilgan boshqarish, moliyaviy operatsiyalarni onlayn monitoring qilish, likvidlikni prognozlash va sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida moliyaviy risklarni baholash imkoniyatlarini yaratadi. Ushbu platformaning joriy etilishi Andijon shahar byudjeti xarajatlarini moliyalashtirish jarayonlarining yanada shaffof, tezkor va samarali tashkil etilishiga xizmat qilishi kutilmoqda.

Mahalliy byudjet mablag'larining shaffofligi va natijadorligini oshirish bugungi kunda davlat moliyasini boshqarish tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi [4]. Shu sababli byudjet xarajatlarini rejalashtirish, moliyalashtirish va monitoring qilish jarayonlarini yanada takomillashtirishga qaratilgan bir qator amaliy takliflarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir [5].

Birinchi, byudjet xarajatlarini natijadorlikka asoslangan rejalashtirish tizimini keng joriy etish zarur. Hozirgi amaliyotda ko'plab byudjet tashkilotlari xarajatlarni asosan oldingi yillardagi ko'rsatkichlar asosida rejalashtirmoqda. Natijada ayrim xarajatlar samaradorligi yetarli darajada baholanmay qolmoqda. Shu bois har bir byudjet dasturi bo'yicha aniq natija ko'rsatkichlari (KPI) ishlab chiqilishi va mablag' ajratish ushbu ko'rsatkichlarga erishish darajasi bilan bog'lanishi lozim. Bu yondashuv byudjet mablag'larining maqsadli va samarali sarflanishini ta'minlaydi.

Ikkinchi, byudjet xarajatlarini rejalashtirish jarayonlarida sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (Big Data) texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish maqsadga muvofiq. Ushbu texnologiyalar yordamida oldingi yillar xarajatlari, hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari va aholining ehtiyojlari tahlil qilinib, kelgusi davr xarajatlari bo'yicha aniq prognozlar shakllantirilishi mumkin. Natijada rejalashtirishdagi xatolar kamayadi va mablag'lar ustuvor yo'nalishlarga yo'naltiriladi.

Uchinchi, byudjet mablag'lari harakati bo'yicha real vaqt rejimida ishlovchi elektron monitoring tizimini yaratish zarur. Mazkur tizim orqali har bir byudjet tashkilotining xarajatlari, tuzilgan shartnomalari, amalga oshirilgan to'lovlari va erishilgan natijalari doimiy kuzatib boriladi. Bu esa mablag'lardan samarasiz foydalanish holatlarini erta aniqlash va tezkor choralar ko'rish imkonini beradi.

To'rtinchi, "Ochiq byudjet" platformasining funksional imkoniyatlarini kengaytirish lozim. Ayni paytda fuqarolar asosan loyihalarni taklif etish va ularga ovoz berish imkoniyatiga ega. Kelgusida platformaga loyihalarning amalga oshirilish bosqichlari, sarflangan mablag'lar hajmi, pudratchilar to'g'risidagi ma'lumotlar va yakuniy natijalarni aks ettiruvchi interaktiv kuzatuv modullarini kiritish maqsadga muvofiqdir. Bu jamoatchilik nazoratini yanada kuchaytiradi.

Beshinchidan, mahalliy byudjet mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladigan loyihalar bo'yicha samaradorlik auditi tizimini joriy etish zarur. Amaldagi moliyaviy nazorat ko'proq mablag'larning qonuniy sarflanishini tekshirishga qaratilgan. Biroq ajratilgan mablag'lar evaziga qanday natijalarga erishilganligini baholash ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli har bir yirik loyiha bo'yicha mustaqil samaradorlik auditi o'tkazilishi va uning natijalari ochiq e'lon qilinishi tavsiya etiladi.

Oltinchidan, byudjet tashkilotlari xodimlarining raqamli kompetensiyalarini oshirish bo'yicha muntazam o'quv dasturlarini tashkil etish lozim. Raqamlashtirish jarayonlarining muvaffaqiyati ko'p jihatdan xodimlarning axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalariga bog'liq. Shu sababli elektron byudjet tizimlari, ma'lumotlar tahlili va raqamli monitoring vositalari bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish zarur.

Yettinchidan, byudjet mablag'laridan foydalanish bo'yicha barcha ma'lumotlarni yagona raqamli platformada integratsiyalash maqsadga muvofiq. Bunda g'aznachilik, davlat xaridlari, soliq organlari va mahalliy hokimliklar axborot tizimlari o'zaro bog'lanadi. Natijada ma'lumotlar almashinuvi tezlashadi, takroriy operatsiyalar qisqaradi va nazorat samaradorligi oshadi.

Sakkizinchidan, byudjet xarajatlarini monitoring qilishda geografik axborot tizimlari (GIS) texnologiyalaridan foydalanish tavsiya etiladi. Masalan, infratuzilma, qurilish yoki obodonlashtirish loyihalariga ajratilgan mablag'larning hududlar kesimidagi natijalari elektron xaritalar orqali aks ettirilishi mumkin. Bu mablag'larning hududlar bo'yicha taqsimlanishi va foydalanish samaradorligini vizual tahlil qilish imkonini beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, byudjet mablag'larining shaffofligi va natijadorligini oshirish uchun natijadorlikka asoslangan byudjetlashtirish, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish, real vaqt monitoringi, ochiq ma'lumotlar bazalarini kengaytirish, samaradorlik auditi hamda raqamli nazorat vositalarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu takliflarning amaliyotga tatbiq etilishi Andijon shahar byudjeti xarajatlarini boshqarish sifatini yaxshilash, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish va davlat mablag'lari ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 05.10.2020 yildagi PF-6079-son. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida.
2. "Ochiq byudjet" portali ma'lumotlari va statistik hisobotlari. – <https://openbudget.uz>
3. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya vazirligi huzuridagi G'aznachilik xizmati qo'mitasi hisobotlari va uslubiy materiallari. <https://gov.uz/oz/gazna>

4. Sharipov Z. MINTAQADA MAHALLAIY BYUDJET SAMARADORLIGINI OSHIRISH //THE PLACE AND ROLE OF TURKEY AND THE NEAR REGION IN THE PROCESSES OF SCIENTIFIC, SOCIAL, AND CULTURAL DEVELOPMENT. – 2025. – T. 1. – №. 1. – С. 27-36.
5. Maribjonov B. I., Chirmashev A. M. MAHALLIY BYUDJETNI SHAKLLANTIRISHDA DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARINING TUTGAN O‘RNI //Экономика и социум. – 2025. – №. 12-1 (139). – С. 268-277.